

Валерій КОРНІЙЧУК, д-р філол. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-2888-5352

e-mail: valerkor@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Львів, Україна

ПОЕЗІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ПСИХОМЕТРИЧНИХ ВИМІРАХ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ (ДО ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛІ)

У статті за матеріалами офіційних звітів Українського центру оцінювання якості освіти 2008–2021 та 2024 років простежується амплітуда рівня знань учнів загальноосвітніх шкіл поезії Тараса Шевченка. Результати виконання тестових завдань засвідчили серйозні проблеми з вивченням ліричних та ліро-епічних творів, зокрема поем "Гайдамаки", "Сон" ("У всякого своя доля..."), "Кавказ", послання "І мертвим, і живим..." тощо. Незважаючи на те, що більшість таких завдань належали до категорії оптимальних, вони виявилися складними для значної кількості абітурієнтів, які не зуміли правильно відповісти на елементарні питання. Автор дослідження дійшов висновку, що учасники зовнішнього незалежного оцінювання недостатньо орієнтуються в короткій програмі з української літератури. Вони не читають і не вміють аналізувати художні тексти, не можуть логічно мислити, не відрізняють Шевченкову поезію від інших віршованих творів, натомість намагаються вгадати правильний варіант відповіді. Відколи українська література втратила статус обов'язкового тесту, різко знизився інтерес учнів до цього навчального предмета, який перестав бути важливим чинником національно-патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: Тарас Шевченко, поезія, зовнішнє незалежне оцінювання, українська література, психометрія, тестування.

У системі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) тестові випробування з української літератури вперше з'явилися в 2008 р. Відтоді щороку на кожній сесії відбувалася перевірка знань випускників із поезії Тараса Шевченка. До тогочасної

програми входило дев'ять творів: "Катерина", "Гайдамаки", "Сон" ("У всякого своя доля..."), "Кавказ", "До Основ'яненка", "І мертвим, і живим...", "Заповіт", "Мені однаково", "Ісаія. Глава 35". Але далі їхня кількість скорочувалася, наче шагренева шкіра: у 2012 р. відпало "подражаніє" "Ісаія. Глава 35", у 2017 р. зникли вірші "До Основ'яненка" та "Мені однаково", а через три роки "спочили в Бозі" "Гайдамаки". 2020-й рік був останнім, коли українську літературу як субтест разом з українською мовою складали всі без винятку учасники ЗНО. Наступного року міністерські чиновники вирішили, що рідна література потрібна лише гуманітаріям, а всім іншим майбутнім фахівцям – без потреби. Війна з російськими загарбниками зовсім викреслила її з освітнього простору, і хоч минулого року як самостійний тест вона повернулася до переліку вибіркових дисциплін, наслідки виявилися катастрофічними: виконати сертифікаційну роботу з української літератури виявили бажання лише 46 818 осіб (14,98% від усіх зареєстрованих на ЗНО). Незважаючи на те, що результати тестування з літератури заклади вищої освіти приймали з різними коефіцієнтами на всі спеціальності, це була найменша кількість вступників, які вибирали гуманітарні предмети.

Дебютне шевченківське завдання 2008 р., яке виконували 461 211 осіб, перевіряло розуміння підтексту в одному з найгостріших політичних творів поета:

Рядки з поеми Тараса Шевченка "Кавказ" *"Слава! / Хортам, і гончим, і псарям, / І нашим батюшкам царям / Слава"* пройняті (Офіційний звіт, 2008, с. 61)

А захватом величчю царської особи

Б вірнопідданськими почуттями до царя

В їдким сарказмом

Г легкою іронією

Д урочистим пафосом

Цей тест виявився доволі складним (P-value)¹, адже правильно відповіли лише 37,95 % учасників ЗНО. Більшість не зрозуміла

¹ Дуже легкими вважають тестові завдання з інтервалом індексу складності понад 80, легкими – в межах 60–79, оптимальними – 40–59, складними – 20–39 і дуже складними – 19 і нижче (див.: Короткий тестологічний словник-довідник. Київ: Грамота, 2008. С. 114–115).

глузливої тональності уривка, бо майже кожен п'ятий (19,65 %) віддав перевагу "урочистому пафосу", а дистрактори² А і Б вподобали відповідно 11,62 % та 15,32 % вступників. Ще 14,68 % вважали ці рядки "легкою іронією". Водночас завдання показало дуже хорошу дискримінацію (D-index) – 41,33 %, тобто воно загалом відділило учасників ЗНО з різним рівнем навчальних досягнень – сильну групу від слабкої³. Кореляція (Rir) також мала непоганий показник – 0,31⁴.

В іншому завданні потрібно було з'ясувати, кому присвячений уривок: *"...Замовк неборака, сиротами кинув / І гори, і море, де вперше витав, / Де ватагу пройдисвіта / Водив за собою, – / Все осталося, все сумує, / Як руїни Трої. / Все сумує, – тільки слава / Сонцем засіяла. / Не вмере кобзар, бо навіки / Його привітала"* (Офіційний звіт, 2008, с. 60). Результати цього, здавалося би, легкого тесту виявилися несподіваними. Правильну відповідь знали лише 31,7 % учасників ЗНО. Аж 27,44 % вважали, що автор мав на увазі Григорія Сковороду (sic!), 16,12 % – Івана Вишенського, 12,44 % – Григорія Квітку-Основ'яненка, 15,62 % – Пантелеймона Куліша. Низька дискримінація (15,62 %) й дуже слабка кореляція (0,1) не дали змоги розрізнити підготовлених і непідготовлених вступників.

Те, що проблеми з атрибуцією "Енеїди"-Трої невинні, свідчить також тестове завдання з історії України, в якому треба було визначити твір за таким уривком: *"Бувають в історії народів дати, які немовби розривають надвоє їхнє життя й кладуть межу високу посеред рівного шляху історичних подій... Ми маємо таку історичну дату – це... рік 1798-й. Того року прилетіла перша ластівка українського національного відродження – невеличка книжка, од якої початок нового українського письменства рахуємо..."*. "Енеїду" назвали 2/5 учасників ЗНО, решта, тобто більшість "голосів", майже

² Дистрактор – неправильний, але правдоподібний варіант відповіді.

³ Інтервал **дуже хорошої** дискримінативності завдання становить 41–100 %, **хорошої** – 31–40 %, **середньої** – 21–30 %, **низької** – менше 20 %.

⁴ Кореляція – узгодженість результату за виконання тестового завдання з результатом виконання тесту загалом. Значення кореляції належить інтервалу [–1,1]. Чим більше значення кореляції, тим завдання краще.

порівно розподілилася між "Садом божественних пісень", "Кобзарем" і "Запорожцем за Дунаєм" (Офіційний звіт, 2008, с. 93).

Ще в одному завданні про авторство "Пролога" до поеми "Мойсей" варіант із Тарасом Шевченком зайняв друге місце – 15,84 %, трохи випередивши дистрактор із Лесею Українкою – 12,77 % (Офіційний звіт, 2008, с. 60).

У 2009 році 434 501 абітурієнтові було запропоновано завдання, що перевіряло знання поеми "Кавказ":

Образ нескороного титана Прометея є у творі (Офіційний звіт, 2009, с. 48)

А "Мойсей" Івана Франка

Б "Contra spem spero!" Лесі Українки

В "Енеїда" Івана Котляревського

Г "На колимськiм морозі калина" Василя Стуса

Д "Кавказ" Тараса Шевченка

Усупереч очікуванню цей тест знову потрапив до категорії складних, бо правильно відповіли 38,85 % учасників ЗНО. Якщо дистрактор із поезією Василя Стуса виявився зовсім неправдоподібним (1,91 %), то багато хто чув дзвін, але не знав, де він, і шукав героя давньогрецьких міфів у "Мойсеї" (24,99 %) та "Енеїді" (27,24 %). Латиномовна назва вірша Лесі Українки привабила 6,65 % вступників. Однак завдання продемонструвало дуже хорошу дискримінацію – 62,46 і непогану кореляцію – 0,49.

Повний хаос у знаннях абітурієнтів виявило завдання "*«Той, в кого совість як чистий кришталь» є ідеалом автора твору*" (Офіційний звіт, 2009, с. 47). Воно засвідчило глибоку кризу шкільної літературної освіти. Лише 19,70 % назвали сатиричний вірш "Всякому місту – звичай і права" Григорія Сковороди. Решта учнів гадала на кавовій гущі, бо, не прочитавши жодної поезії, силкувалася відшукати правильну відповідь у назвах творів: "Послання до Основ'яненка" та "Ісаїя. Глава 35" Тараса Шевченка "спокусили" відповідно 27,06 % і 24,90 % учасників ЗНО, а медитація "І все-таки до тебе думка лине" Лесі Українки – 16,78 %. Навіть ліричне видіння "Чого являєшся мені у сні?.." Івана Франка не залишилося осторонь цього приголомшливого "параду невігласів" – 10,83 %. Ще в одному завданні, в якому потрібно було визначити, кому присвячені рядки "*Ще молитесь,*

далекий брате, / Серед Звенигородських піль. / Ще не стомились карбувати / В коштовних ямбах вічний біль" (Офіційний звіт, 2009, с. 50), найбільше, аж 35,21 %, вступників віддали перевагу Тарасові Шевченку перед Максимом Рильським. Можна припустити, що, не знаючи диптиха "Сучасники" Євгена Маланюка, вони пов'язали ім'я Шевченка з його родинним краєм – Звенигородщиною. Дуже низькі дискримінація (15,30 %) й кореляція (0,11) підтвердили припущення про негативну ситуацію з вивченням української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах.

У 2010 році відбувалося три сесії ЗНО з української мови і літератури, у яких узяли участь 380 224 абітурієнти. На першій сесії "шевченківське" завдання включало в себе лише варіанти творів поета:

Заклик *"і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь"* є у творі (Офіційний звіт, 2010, с. 42)

А "Катерина"

Б "Гайдамаки"

В "До Основ'яненка"

Г "Ісаія. Глава 35"

Д "І мертвим, і живим..."

Уперше такий тест виявився оптимальним – понад половина (53,88 %) учасників ЗНО змогла вибрати правильний варіант відповіді, хоч немала їх кількість (23,70 %) вказала на "Гайдамаки", пригадуючи, можливо, якісь неясні для них смислові контури "Передмови" до поеми. Звичайно, дехто із "щасливчиків" покладався не стільки на знання, скільки на логіку назви поезій. Завдання мало дуже хорошу дискримінацію (60,76 %) й високу кореляцію (0,46). В інших тестових формулюваннях твори Шевченка виконували роль дистракторів, але не завжди вдало, зокрема тільки 3,64 % вважали його автором байки "Бджола та Шершень" (Офіційний звіт, 2010, с. 41), а 4,36 % вбачали Датана, Авірона, Азазеля персонажами "Гайдамаків" (Офіційний звіт, 2010, с. 42). Натомість правдоподібнішою учасникам ЗНО видавалася наявність цих біблійних образів у "Кавказі", мабуть, за аналогією до Прометея – аж 21,48 % (Офіційний звіт, 2010, с. 42). Певну

сюжетну логіку намагалося відшукати 18,63 % вступників у звертанні *"Ні, любий, я тобі не дорікаю, / а тільки – сумно, що не можеш ти / своїм життям до себе дорівнятись"* (Офіційний звіт, 2010, с. 42), коли адресували його Катерининому офіцерові, не відчуваючи різниці в стильовій манері Лесі Українки й Тараса Шевченка.

На другій сесії знову з'явився уривок із "Послання":

Заклик до українців (Офіційний звіт, 2010, с. 58)

Обніміться ж, брати мої.

Молю вас, благаю!

закінчується твір

А "Гайдамаки"

Б "Катерина"

В "Сон" ("У всякого своя доля...")

Г "І мертвим, і живим..."

Д "Заповіт"

Однак цього разу тестове завдання виявилось складним і на вибір абітурієнтів знову, мабуть, вплинула основна ідея Шевченкової "Передмови": "Серце болить, а розказувати треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братуються знову з своїми ворогами. Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіки од моря і до моря – слав'янська земля" (Шевченко, с. 666–667). Інакше важко зрозуміти, чому "симпатії" учасників ЗНО майже порівну розподілилися між поемою "Гайдамаки" (36,39 %) та посланням "І мертвим, і живим..." (37,79 %). В іншому завданні понад чверть (25,47 %) абітурієнтів приписали Шевченкові уривок із Франкового "Гімну" ("*Сила родиться й завзяття / Не ридать, а добувати, / Хоч синам, як не собі, / Кращу долю в боротьбі*") (Офіційний звіт, 2010, с. 59). "Комедія помилок" продовжилася в завданні, що характеризує Грицька Бобренка з відомого роману Ліни Костенко: "*Він народився під такою зіркою, / що щось в душі двоїлося йому. / Від того кидавсь берега до того. / Любив достаток і любив пісні*" (Офіційний звіт, 2010, с. 60). Правильно відповів кожен четвертий (24,99 %). За героя твору Івана Франка "проголосували" 18,81 %, Тараса Шевченка – 14,87 %, Лесі Українки – всього 1,19 %. Якщо

дистрактор із нятяком на Лукаша з "Лісової пісні" неочікувано не виправдав сподівань укладачів текстового завдання, то "переможець" Андрій Малишко приголомшив не тільки їх. Найбільша кількість, аж 29,27 % вступників, були твердо переконані, що той "любив пісні", хто написав "Пісню про рушник"!

На третій сесії шевченківське завдання виявилось найпростішим. Навіть не треба було читати текст поеми "Сон", а досить знати програму ЗНО, щоб упоратися з ним без проблем:

Рядками *"У всякого своя доля, і свій шлях широкий"* починається твір (Офіційний звіт, 2010, с. 75)

А Івана Котляревського

Б Тараса Шевченка

В Пантелеймона Куліша

Г Івана Франка

Д Лесі Українки

Правильно відповіла майже половина учасників (49,05 %). Решта ж вибирала між Іваном Франком (19,37 %), Пантелеймоном Кулішем (16,76 %), Іваном Вишенським (10,19 %) та Лесею Українкою (3,88 %).

В інших завданнях Шевченковим поезіям відводилася роль дистракторів. Багато хто, ігноруючи зміст висловлювання, намагався в пропонуваніх уривках ідентифікувати ключові слова із назвою твору. Наприклад, рядки *"Являйся, зіронько, мені! / Хоч в сні!"* (Офіційний звіт, 2010, с. 76), мабуть, викликали у 20,18 % учасників ЗНО асоціацію з поемою "Сон" (*"У всякого своя доля..."*). Водночас окремі дистрактори видалися непереконливими, а отже, й малопродуктивними, зокрема 7,94 % вступників повірили, що то героїня Шевченка просить: *"Матінко моя ріднесенька! Утінко моя, перепілочко, голубонько!... Не розлучайте мене з моїм Василечком"* (Офіційний звіт, 2010, с. 75), або ж 6,37 % вважали поета автором твору *"Всякому місту – звичай і права"* (Офіційний звіт, 2010, с. 75). Ще менше, всього 3,29 %, думали, що Шевченкова героїня звертається до свого коханого зі словами: *"Ні, любий, я тобі не дорікаю, / а тільки – сумно, що не можеш ти / своїм життям до себе дорівнятись"* (Офіційний звіт, 2010, с. 76).

Аналогічна цитата вже траплялася на першій сесії, тож не дивно, що більшість учасників цього разу не помилилася.

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови і літератури в 2011 р. для 223 199 осіб проводилося впродовж двох днів. На першій сесії поезії Тараса Шевченка потрапили в окреме завдання, в якому потрібно було встановити відповідність між назвами творів і цитатами з них: "Сон" ("У всякого своя доля..."), "Кавказ", "До Основ'яненка", "І мертвим, і живим..." ↔ *"Од молдованина до фінна / На всіх языках все мовчить, / Бо благоденствує!", "А братія мовчить собі, / Витріщивши очі!", "Учітесь, читайте, / І чужому научайтесь, / Йй свого не цурайтесь..."*, *"Наша дума, наша пісня / Не вмере, не загине!", "Оживуть степи, озера, / І не верстовії, / А вольнії, широкії / Скрізь шляхи святії / Простеляться..."* (Офіційний звіт, 2011, с. 52). За умови успішного виконання цього завдання, яке виключає випадкове вгадування, учасники ЗНО мали змогу отримати максимальну кількість балів – 4. Однак 34,46 % не набрали жодного! 22,70 % здобули 1 бал; 10,32 % – 2 бали; 5,13 % – 3 бали; а 27,33 % справжніх знавців поезії Тараса Шевченка – 4 бали.

В інших завданнях чимало вступників вибирали помилковий варіант із Тарасом Шевченком, вважаючи, наприклад, що його, а не Сковороди, *"мандрівне життя є предметом оповідань і легенд"* (21,01 %) (Офіційний звіт, 2010, с. 48); що авторові вірша "Ісаія. Глава 35" належить висловлювання *"Основною темою я зробив смерть пророка, непризнаного своїм народом"* (22,76 %) (Офіційний звіт, 2011, с. 49), а "ідея служіння митця народів" – провідна в поемі "Сон" ("У всякого своя доля...") – 20,27 % (Офіційний звіт, 2011, с. 49). А ось у те, що Шевченко був *"актором української професійної театральної трупи Михайла Старицького"* "знали" всього 3,37 % (Офіційний звіт, 2011, с. 49) потенційних здобувачів вищої освіти.

На другій сесії з-поміж інших завдань учасники ЗНО повинні були визначити твір, у якому автор ставить низку риторичних запитань: *"Що ми?.. чії сини? яких батьків? ким? за що закуті?.."* (Офіційний звіт, 2011, с. 67). Менше третини учнів (32,00 %) назвали послання "І мертвим, і живим...". Багато хто

намагався розгадати правильну відповідь, задовану в назвах творів: "Україна в огні" (25,81 %), "Сто років як сконала Січ..." (21,32 %). Інші силкувалися пов'язати її з подіями "Чорної ради" (10,17 %) чи з образом Шевченка в однойменному сонеті Євгена Маланюка (10,07 %).

Ще в трьох завданнях Шевченко і його твори слугували дистракторами: 13,63 % вступників уважали поета засновником нової української драматургії; 12,45 % не сумнівалися, що ліричний герой "Катерини" звертається до поезії словами: *"Сонце моє оранжеве! Щомиті якийсь хлопчисько відкриває тебе для себе"* (Офіційний звіт, 2011, с. 69); 11,64 % минулорічну цитату *"Сила родиться й завзяття / Не ридать, а добувати, / Хоч синам, як не собі, / Крацу долю в боротьбі"* (Офіційний звіт, 2011, с. 67) вдруге приписали авторові "подражання" "Ісаїя. Глава 35". Так само тричі твори Шевченка потрапляли до завдань на відповідність. В одному з них треба було поєднати назву твору з історичним тлом, на якому розгортаються його події: "Україна в огні", "Гайдамаки", "Чорна рада", "Я (Романтика)" ↔ Коліївщина (1768 р.), громадянська війна (1917–1921 рр.), Голодомор (1932–1933 рр.), Друга світова війна (1939–1945 рр.), Руїна (1657–1687 рр.) (Офіційний звіт, 2011, с. 71). Неймовірно, але 27,81 % учасників не набрали жодного (!) бала з чотирьох можливих. Така ж невтішна картина спостерігалася ще в одному аналогічному завданні, де потрібно було встановити відповідність між автором і персонажем твору: Іван Багряний, Тарас Шевченко, Іван Карпенко-Карий, Михайло Коцюбинський ↔ Палагна, Феноген, Мавка, Многогрішний, Ярема Галайда (Офіційний звіт, 2011, с. 71). 25,53 % учнів також залишилися з нулем балів.

На подвійних сесіях 2012 і 2013 років творчість Тараса Шевченка представляли поема "Гайдамаки", послання "І мертвим, і живим..." і "До Основ'яненка" в завданнях з однією правильною відповіддю (ВОВ) та "Гайдамаки", "Заповіт" і "Мені однаково" в завданнях на відповідність (ВВ). Абітурієнти повинні були відповісти, події якого твору відбуваються в Чигирині, Лисянці, Лебедині, Умані (Офіційний звіт, 2012, с. 50); хто докоряв землякам словами *"Нема на світі України, / Немає другого*

Дніпра, / А ви претесея на чужину / Шукати доброго добра" (Офіційний звіт, 2013, с. 60) та до кого звертався Шевченко словами "Утни, батьку, щоб нехотя / На весь світ почули, / Що діялось в Україні, / За що погубала, / За що слава козацькая / На всім світі стала! / Утни, батьку, орле сизий!" (Офіційний звіт, 2013, с. 77). Крім того, в завданнях на відповідність потрібно було поєднати назву твору та художній напрямок ("Гайдамаки" ↔ романтизм) (Офіційний звіт, 2012, с. 54) і твори одного автора ("Заповіт" ↔ "Мені однаково") (Офіційний звіт, 2013, с. 81).

Проблема виникла в завданні, де поезія Шевченка виконувала функцію дистрактора:

Українське слово в умовах імперії названо "скутим орлом" у поезії (Офіційний звіт, 2013, с. 79)

А Івана Франка

Б Лесі Українки

В Олександра Олеса

Г Миколи Вороного

Д Тараса Шевченка

Учасники елементарно не зіставили художній образ в умові завдання з назвою твору в усіченій до мінімуму програмі ЗНО з української літератури. Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) відреагував на цей прикрий факт: "74 % учасників не змогли вказати джерело відомого порівняння *"рідне слово – скутий орел"*. Третина учасників вибрала як правильний варіант відповіді "Тараса Шевченка". Лише кожен четвертий правильно вказав на Олександра Олеса, хоча сам вірш має майже дослівну назву – "О слово рідне! Орле скутий!.." (Офіційний звіт, 2013, с. 87).

Практика проведення двох сесій тестування продовжилася у 2014 році. На першій сесії 112 089 учасникам ЗНО запропонували завдання кількарічної давності з єдиною зміною дистрактора Б – замість поеми "Катерина" з'явилася елегія "Мені однаково":

Заклик до українців "Обніміться ж, брати мої. / Молю вас, благаю!" є у творі (Офіційний звіт, 2014, с. 29)

А "Гайдамаки"

Б "Мені однаково"

В "Сон" ("У всякого своя доля...")

Г "І мертвим, і живим, і ненарожденним..."

Д "Заповіт"

Цікаво порівняти динаміку відповідей 2010-го й 2014-го років. Тоді правильно відповіли 37,79 % вступників, тепер – 42,03 %. Варіант із "Гайдамаками" набрав відповідно 36,39 % і 32,67 %; із "Заповітом" – 15,66 % і 15,42 %; зі "Сном" – 6,80 % і 5,94 %. Поезія "Мені однаково" видалася дещо вірогіднішою (3,36 %), ніж "Катерина" – 2,89 %. Отже, відсутність серйозних зрушень на прикладі одного й того ж завдання свідчить про те, що учні не лише не читають програмових художніх текстів, а й не цікавляться доступними в інтернет-ресурсах тестовими матеріалами минулих років.

Легким виявилось візуальне завдання, у якому треба було визначити автора художнього твору за картиною "Катерина" Шевченка. Дві третини учасників (67,75 %) без проблем упізнали героїню однойменної поеми (Офіційний звіт, 2014, с. 30).

На цій сесії до сертифікаційного зошита з невеликими змінами дистракторів знову потрапило сковородинське завдання з попередніх тестувань: *"Той, в кого совість як чистий кришталь", є ідеалом автора твору*" (Офіційний звіт, 2014, с. 28). Послання "До Основ'яненка" за кількістю "шанувальників" зайняло друге місце (21,20 %) услід за поезією "Всякому місту звичай і права" (39,23%). Водночас тест продемонстрував дуже хороші показники дискримінації (69,23 %) і кореляції (0,56).

Шевченко "домінував" серед інших дистракторів також у франківському завданні. Аж 36,88 % вступників уважали, що саме він створив **"образ безсмертного волелюбного народного духу, що *"тіло рве до бою, / Рве за поступ, щастя й волю"*"** (Офіційний звіт, 2014, с. 29). Івана Франка Шевченко перевершити не зумів (44,62 %), але значно випередив Василя Стуса (7,86 %), Олександра Олеся (6,09 %) і Євгена Маланюка (4,03 %).

На другій сесії для 112 392 учасників укотре з'явилося завдання, що перевіряло знання і розуміння Шевченкового "послання":

Думка з Першого послання Іоанна Богослова Коли хтось каже: "Я люблю Бога", а брата свого ненавидить, – неправду говорить. Хто любить Бога, той нехай любить і брата свого" є суголосною провідній ідеї твору (Офіційний звіт, 2014, с. 48)

А "Гімн"

Б "Енеїда"

В "Всякому місту – звичай і права"

Г "Як добре те, що смерті не боюсь я"

Д "І мертвим, і живим, і ненарожденним..."

Психометричні виміри завдання засвідчили поступовий вихід із кризи. Учасники ЗНО почали серйозніше готуватися до тестування з української літератури. 44,43 % з них зуміли позначити правильну відповідь. Правда, здивував значний відсоток, який отримав варіант з "Енеїдою" (21,45 %), тим паче, що інші дистрактори розподілися рівномірно: "Всякому місту – звичай і права" – 12,05 %; "Гімн" – 11,36 %; "Як добре те, що смерті не боюсь я" – 10,17 %. Підтвердженням цього є ілюстративне зображення Прометея, за яким треба було вказати твір, де згадано персонажа давньогрецької міфології (Офіційний звіт, 2014, с. 49). Майже половина абітурієнтів (48,70 %) позначили "Кавказ", але інших привабили латиномовні назви: "Contra spem spero!" (15,74 %), "De libertate" (14,59 %), "Intermezzo" (11,50 %). І зовсім нелогічною виглядала в цій констеляції "Земля" Ольги Кобилянської – 8,97 %. Загалом завдання виявилось оптимальним із дуже хорошою дискримінацією (65,58 %) і високою кореляцією (0,50).

Певні труднощі у вступників викликала одночасна поява у варіантах відповіді Тараса Шевченка й Івана Франка. Багато хто, не знаючи елементарних біографічних фактів, не зміг їх розрізнити, як-от у завданні:

Рядки (Офіційний звіт, 2014, с. 48)

Шляхи життя важкі і грузні:

працюй – зморивсь чи не зморивсь.

Він полюбив огонь у кузні,

під молотом, що все іскривсь

присвячено

А Іванові Котляревському (11,35 %)

Б Тарасові Шевченку (21,94 %)

В Пантелеймонові Кулішу (11,59%)

Г Іванові Франку (41,40 %)

Д Михайлові Коцюбинському (13,15 %)

Як бачимо, серед інших дистракторів Шевченко був поза конкуренцією. Однак в іншому завданні, у якому необхідно було визначити, хто оригінально переробив рядки *"Зброю співаю і мужа, що перший з надмор'їв троянських, / Долею знаний нещадно, на берег ступив Лавінійський"* (Офіційний звіт, 2014, с. 48) Шевченко виявився явним "аутсайдером". Його авторство визнали лише 5,61 % абітурієнтів.

У 2015 році учасникам ЗНО з української мови і літератури були запропоновані завдання двох рівнів – базового й поглибленого. Перший із них вибрали 275 174 особи, другий – 20 896 осіб. Утретє в сертифікаційному зошиті опинилося завдання, відоме з 2010 й 2014 років:

Заклик до українців (Офіційний звіт, 2015, с. 26)

Обніміться ж, брати мої.

Молю вас, благаю!

лунає у творі

А Івана Котляревського

Б Тараса Шевченка

В Пантелеймона Куліша

Г Івана Франка

Д Лесі Українки

Звичайно, триразове повторення Шевченкової цитати в тестових завданнях різних років показало позитивну динаміку правильної відповіді: 2010 рік: 37,79 % (складне) → 2014 рік: 42,03 % (оптимальне) → 2015 рік: 62,77 % (легке).

Один із найвищих показників дискримінації (71,98%) і кореляції (0,55) продемонструвало завдання назвати автора твору, у якому головна героїня відмовляється від залищань заможного посадовця: *"Чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; та й по всьому я вам не під пару"* (Офіційний звіт, 2015, с. 26). 12,02 % учасників, котрі вибрали Шевченка, очевидно, не мали жодного поняття про різницю між поетичним і прозовим текстами. Так само вступники слабо орієнтувалися в зображеннях персонажів античної міфології (Офіційний звіт, 2015, с. 27). Образ Сізіфа, який Леся Українка переосмислила в поезії *"Contra spem spero!"*, 20,58 % "побачили" в поемі "Кавказ", а 16,24 % – у вірші *"De libertate"*. Правда, 47,92 %

учнів зазначили правильну відповідь, незважаючи на те, що поетеса на відміну від Шевченка прямо не називає цього героя.

Традиційно вступникам найважче даються завдання на відповідність, особливо такі, що вимагають кілька розумових операцій. Наприклад:

Установіть відповідність між персонажем твору та літературним напрямом (Офіційний звіт, 2015, с. 31).

<i>Персонаж</i>	<i>Літературний напрям</i>
1 Ярема Галайда	А імпресіонізм
2 Максим Гудзь	Б романтизм
3 Наум Дрот	В експресіонізм
4 Іван Дідух	Г сентименталізм
	Д реалізм

Через незадовільне виконання цього чотирибального тесту УЦОЯО був змушений прокоментувати його результати: "Певні труднощі в учасників тестування викликало завдання № 54 (перевіряло знання основних теоретико-літературних понять: сентименталізм, романтизм, реалізм, їхні ознаки; модерністських напрямів і течій: імпресіонізм, неоромантизм, експресіонізм). Лише 11,8% абітурієнтів правильно встановила усі відповідності між персонажем твору та літературним напрямом, до якого належить твір. Кожен третій не надав жодної правильної відповіді, а 32,4% і 16,8% змогли вказати лише одну та дві відповідності" (Офіційний звіт, 2015, с. 41).

У додаткових випробуваннях поглибленого рівня учасники ЗНО, аналізуючи вірш "Невичерпальність", повинні були впізнати Шевченків твір, у якому також згадано міфологічний образ, що й у поезії Євгена Маланюка: "*І даром Божеським гряде / Нам Прометейв дух Тараса*" (Офіційний звіт, 2015, с. 35). 70,06 % без проблем назвали поему "Кавказ", що не раз потрапляла до варіантів тестових завдань. А ось нове завдання на встановлення послідовності, де потрібно було розташувати імена письменників за часом їхньої літературної діяльності, виявилось непосильним для 20,00% майбутніх філологів і журналістів, які не змогли вибудувати логічний ланцюжок:

Григорій Сковорода → Тарас Шевченко → Михайло Коцюбинський → Григій Тютюнник (Офіційний звіт, 2015, с. 36).

У тестуванні 2016 року, у якому взяли участь 253 813 учасників, поема "Кавказ" знову опинилася в констеляції 24-х завдань для перевірки знань з української літератури. З-поміж інших Шевченкових творів потрібно було вибрати поезію, присвячену Якову де Бальмену. Відрадно, що правильно відповіли 52,15 % учасників ЗНО. Натомість 15,17 % вважали, що йдеться про поему "Сон" ("У всякого своя доля..."), 13,15 % віддали перевагу посланню "І мертвим, і живим, і ненарожденним...", 10,38 % – "Гайдамакам", 8,45 % – "Катерині" (Офіційний звіт, 2016, с. 24). Однак, з іншого боку, важко пояснити, 11,67 % учнів думали, що Шевченко написав *"самобутній і глибоко національний твір, де стародавніх троянців і латинян переодягнуто в жупани й кобеляки українського козацтва XVIII століття"* (Офіційний звіт, 2016, с. 23). Ще більший курйоз стався з хрестоматійною цитатою: *"Про славу думає лицар, а не про те, щоб ціла була голова на плечах. Не сьогодні, так завтра поляже вона, як од вітру на степу трава; а слава ніколи не вмере, не поляже, лицарство козацьке всякому розкаже"* (Офіційний звіт, 2016, с. 24). На цей прикрий випадок звернув увагу УЦОЯО в офіційному звіті: "Майже третина учасників вислів Кирила Тура ("Чорна рада") приписали Яремі Галайді ("Гайдамаки"). Це зумовлено і незнанням текстів, і недостатнім умінням їх аналізувати, і браком кмітливості учасників тестування, оскільки неримована цитата з роману була визначена як уривок поеми, тобто твору римованого" (Офіційний звіт, 2016, с. 33).

Завдання, у якому треба було встановити відповідність між персонажами одного твору, повністю провалили 21,82 % вступників, продемонструвавши незадовільні знання не лише з літератури, а й з історії України. Принаймні вони не змогли поєднати, крім вигаданих героїв, реальних ватажків Коліївщини (1768) Гонту й Залізняка (Офіційний звіт, 2016, с. 29).

Наступного року творчість Шевченка репрезентувала поема "Гайдамаки":

Розділи "Свято в Чигирині", "Червоний бенкет", "Лебедін" є у творі, де діють герої (Офіційний звіт, 2017, с. 25)

А Ярема Галайда, Іван Гонта

Б Єгошуа, Авірон

В Яким Сомко, Леся Черевань

Г Дідона, Сивілла

Д Мотря Жуківна, Чіпка Вареник

Завдання виявилось оптимальним (48,8 %), однак здивували високі відсотки дистрактора В (27,8 %), що означали поверхове знайомство значної частини учнів не лише з історичною поемою, а й з історичним романом. Невипадково в наступному завданні 10,0 % вважали, що підзаголовок "Хроніка 1663 року" має твір Тараса Шевченка (Офіційний звіт, 2017, с. 26), а 19,8 % учасників приписали "Гайдамакам" уривок з історичного роману "Маруся Чурай" Ліни Костенко: *"Ну, є ж про зраду там які статті? / Не всяка ж кара має бути незбожна. / Що ж це виходить? Зрадити в житті / державу – злочин, а людину – можна?!"* (Офіційний звіт, 2017, с. 30). Крім того, ще 14,2 % учасників ЗНО "державну зраду" знайшли в поемі "Катерина". Епізод із "Гайдамаків", де "конфедерати вбивають титаря, забирають його дочку", потрапив до завдання на відповідність. Тут жодного бала не отримали 16,1 % абітурієнтів, які не знали змісту ні Шевченкової поеми, ні інших творів (Офіційний звіт, 2017, с. 31).

У 2018 р. відома з попередніх сесій цитата *"Обніміться ж, брати мої, / Молю вас, благаю!"* була запрограмована як провідна думка твору "І мертвим, і живим, і ненарожденним...". 45,0 % учасників зуміли додати до свого активу заповітний бал, але 26,4 % вибрали рядки *"Кайданами міняються, / Правдою торгують. / І Господа зневажають..."* (Офіційний звіт, 2018, с. 28). Загалом завдання показало дуже хороший рівень дискримінативності (63,5 %) і гарну кореляцію (0,5). "Послання" Шевченка оригінально проявилось в завданні, у якому необхідно було розпізнати в наведених рядках ознаки постмодернізму. Крім уривків із програмових творів, в один із варіантів потрапив початок вірша-пастиша Олександра Ірванця "Українсько-німецький розмовник": *"Німець каже: Ви слов'яне? / – Слов'яне! Слов'яне! / Наше слово полум'яне / Повік не зов'яне!..."* (Офіційний звіт, 2018, с. 32). На серйозні проблеми,

що виникли при виконанні цього завдання звернув увагу УЦОЯО: "Тексти сучасних авторів ("Сучасний літературний процес") для більшості випускників є невідомими через незацікавленість молоддю літературою взагалі, тож розпізнати постмодерні риси в уривкові, очевидно, не кожному до снаги. Так, у завданні 53 правильну відповідь вибрали 21,2 % тестованих. Також показовим є той факт, що інші варіанти відповідей учасники вибирали приблизно рівномірно (16,1 %, 18,1 %, 17,1 %, 19,2 %)" (Офіційний звіт, 2018, с. 38).

Завдання на відповідність, у якому вимагалось поєднати рядки того самого поетичного твору знову стало непереборною перешкодою фактично для кожного п'ятого учасника (19,8 %). Саме стільки учнів не змогли зіставити обидва промовисті рядки з "Кавказу", не кажучи вже про інші логічні пари: *"Борітеся – поборете! / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!.." ↔ "І вам слава, сині гори, / Кригою окуті! / І вам, лицарі великі, / Богом не забуті..."* (Офіційний звіт, 2018, с. 32). З іншого боку, всього 6,4 % вступників сподівалися, що в цій поемі, а не в "Мойсеї" висвітлено проблему формування нації на основі біблійного сюжету (Офіційний звіт, 2018, с. 29).

Особливо щедрим на шевченкіану було тестування з української літератури 2019 р., яке вперше стало обов'язковим для багатьох учасників ЗНО. Характерним прикладом такого чиновницького свавілля є статистичні підсумки ілюстративного завдання, у якому зображено київський мурал із крилатим висловом "В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля". Абитурієнти повинні були узгодити Шевченків афоризм з іншими рядками послання "І мертвим, і живим, і ненарожденним...": *"Розкуйтеся, братайтеся, / У чужому краю / Не шукайте, не питаєте, / Того, що немає..."* (Офіційний звіт, 2019, с. 28). 43,5 %, тобто 147 632 учні взагалі проігнорували цей тест. Правильну відповідь позначили лише 37,7 %.

Неуважне прочитання умови завдання, повне незнання змісту програмових творів, абсолютне ігнорування історичного колориту спричинили неочікувану ситуацію, коли аж 34,0 % учасників ЗНО серйозно вважали, що в рядках *"Бряжчить шабля о шолом, / Тріщать списи гартовані / В степу, в*

незнаємому полі, / Серед землі Половецької..." Тарас Шевченко згадує події, зображені в "Гайдамаках" (Офіційний звіт, 2019, с. 27). На думку 23,1 % таких "знавців", одним із джерел цієї поеми був козацький літопис Самовидця (Офіційний звіт, 2019, с. 28). 11,2 % приписали персонажу "Гайдамаків" слова *"Де общее добро в упадку, / Забудь отця, забудь і матку, / Лети повинність ісправлять..."* (Офіційний звіт, 2019, с. 27). Невтішну картину тотального невігластва доповнила сумна статистика решти відповідей: "Повість минулих літ" – 25,9 %, "Всякому місту – звичай і права..." – 18,8 %, "Слово про похід Ігорів" – 11,1 %. І лише 27,3 % впізнали-таки "Енеїду".

Невідомо, якою логікою керувався кожен п'ятий учасник (20,1 %), коли вважав, що афоризм Григорія Сковороди *"Потрібно тільки пізнати себе, хто для чого народжений. Краще бути натуральним котом, ніж з ослиною природою левом"* (Офіційний звіт, 2019, с. 29) суголосний з головною думкою поеми "Сон" ("У всякого своя доля..."). Можливо, дехто пригадав фантазмагоричну сцену перетворення всемогутнього царя в мізерного ведмедика. Правда, удвічі більша кількість учнів (41,1 %) знала, що єдиною правильною відповіддю була комедія "Мартин Боруля". Так само незрозуміло, чому 13,8 % були впевнені, що переліком дійових осіб починається твір (Офіційний звіт, 2019, с. 30), який має присвяту Якову де Бальмену. Майже стільки ж (13,6 %) не могли відрізнити уривок із Франкового "Гімну" *"Дух, наука, думка, воля – / Не уступить пільмі поля. / Не дасть спутатись тепер..."* (Офіційний звіт, 2019, с. 29) від Шевченкового твору. Водночас дуже непереконливою видалася пара "Бджола та Шершень" і "Гайдамаки" в завданні, у якому пропонувалося вказати правильний варіант, де обидва твори є драматичними за родовою ознакою (Офіційний звіт, 2019, с. 31). 5,6 % вступників, не задумуючись, намагалися просто вгадати правильну відповідь і, звичайно, прораховалися.

З року в рік складними для багатьох учасників ЗНО є завдання на відповідність. Так і цього разу аж 23,2 % не зуміли з чотирьох спроб поєднати ім'я митця з висловлюванням про нього. А цитата про Шевченка здавалася ж такою очевидною:

"Мабуть, жоден з великих поетів світу не вистраждав так важко свободи як вищого Божого дару і не зміг сказати так одчайсно за живих, за мертвих і за ненароджених..." (Офіційний звіт, 2019, с. 34).

У 2020 році вперше твори Тараса Шевченка потрапили лише до двох завдань. Знання ключового епізоду поеми "Сон" ("У всякого своя доля...") перевірялося у висловлюванні:

"Лише з великої висоти можна було розгледіти підвалини Миколаївської імперії і вже в 1844 р. побачити царя жалюгідним ведмедиком, на очах якого всі ці підвалини провалюються", – сказано про твір (Офіційний звіт, 2020, с. 27)

А Івана Котляревського

Б Панаса Мирного

В Івана Франка

Г Тараса Шевченка

Д Пантелеймона Куліша

Завдання виявилось складним, бо його правильно виконали 38,4 % учасників. Симпатії решти розділилися між Пантелеймоном Кулішем (21,2 %), Іваном Котляревським (16,0 %), Панасом Мирним (13,9 %) та Іваном Франком (9,8 %). Цей тест продемонстрував найвищі показники дискримінації (71,4 %) і кореляції (0,6), тобто дуже якісно розрізнив саме сильних вступників, які успішно з ним упоралися.

Уривок із "Заповіту" виконував роль дистрактора в завданні:

У рядках ...Коли ти навіть звався – Малоросія, / твоя поетеса була Українкою! згадано автора слів (Офіційний звіт, 2020, с. 30)

А "Все покину і полину / До самого Бога..."

Б "Піди збуди, цілуй їй очі..."

В "Все повторялось: і краса, й потворність..."

Г "Любіть Україну у сні й наяву..."

Д "Без надії таки сподіватись..."

Повтори в умові й варіантах (Українкою – Україну) зіграли злий жарт із 35,0 % учасників ЗНО, які вибрали програмовий вірш Володимира Сосюри "Любіть Україну!", забувши, що йдеться про поетесу! "Contra spem spero!" Лесі Українки

позначили тільки 30,3 %, "Заповіт" – 13,5 %, "Страшні слова, коли вони мовчать..." – 11,7 %, "Чари ночі" – 8,6 %.

У 2021 році українська література востаннє з'явилася на ЗНО у форматі субтесту, і вперше учасники почали виконувати сертифікаційну роботу спочатку з літературних, а не з мовних завдань. Також уперше Шевченкову поезію презентувало єдине завдання:

В уривку (Офіційний звіт, 2021, с. 20)

Доки буде жити Україна

В теплім хлібі, в барвних снах дітей –

Йтиме білим полем Катерина

З немовлям, притнутим до грудей

згадано образи з твору

А Івана Котляревського

Б Михайла Коцюбинського

В Василя Стефаника

Г Пантелеймона Куліша

Д Тараса Шевченка

Складність цього тесту, як ніколи раніше, виявилася дуже легкою – правильну відповідь вибрали аж 81,8 % абітурієнтів.

Після дворічної перерви українська література повернулася в систему ЗНО як четвертий навчальний предмет на вибір учасника національного мультипредметного тесту (НМТ). Виконати сертифікаційну роботу виявили бажання всього 46 818 осіб (14,98% від кількості зареєстрованих). Протягом 18 травня – 21 червня 2024 року було проведено 18 основних сесій НМТ. Офіційний звіт УЦОЯО подає тільки психометричні характеристики сертифікаційної роботи на прикладі п'ятої сесії, у якій взяло участь 2946 учасників. Незадовільні результати зайвий раз переконують у катастрофічній ситуації з вивченням української літератури в середній школі. Показовим є два тестові завдання, що перевіряли знання Шевченкових творів:

Образи гетьмана Полуботка, замученого в "темній темниці", та козаків, на кістках яких цар "заклав столицю", підсилюють викривальну суть твору (Офіційний звіт, 2024, с. 250)

А "Кавказ"

Б "Чорна рада"

В "Хіба ревуть воли, як ясла повні?"

Г "Тигролови"

Д "Сон" ("У всякого своя доля...")

Аж 47,1 % вступників, не сумніваючись, назвали "Чорну раду"; 18,8 % – "Кавказ"; 10,8 % – "Хіба ревуть воли, як ясла повні?"; 7,8 % – "Тигролови". Лише 15,5 % (!) змогли позначити правильну відповідь – "Сон" ("У всякого своя доля...").

Аналогічні невтішні показники продемонструвало завдання на відповідність:

Увідповідність назву твору (1 – 4) з його ключовими словами (А – Д) (Офіційний звіт, 2024, с. 259)

1 "Сон" ("У всякого своя доля...")

2 "Катерина"

3 "Кавказ"

4 "І мертвим, і живим, і ненарожденним..."

А покритка; Московщина; чужі люде

Б Прометей; чурек і сакля; Яків де Бальмен

В степ широкий; Дніпро і кручі; сім'я вольна, нова

Г на багнищі гірود; блюдолизи; цариця-небога

Д своя правда, і сила, і воля; добра слава України

За виконання цього тесту лише 15,0 % учасників отримали максимальну кількість балів – чотири, але 18,6 % – не набрали жодного; один бал здобули 28,2 %, два бали – 27,3 %, три бали – 10,9 %.

Багато хто не зміг розпізнати персонажів на малюнку, на якому зображено першу зустріч Наталки Полтавки й возного Тетерваковського, коли підстаркуватий чоловік у картатих штанах залицявся до дівчини з відрами (Офіційний звіт, 2024, с. 251). 26,2 % вступників уважали, що це епізод із Шевченкової поеми – побачення москаля й Катерини.

Ще одне завдання з творами Шевченка, незважаючи на оптимальну складність (41,9%), показало чи не найгіршу дискримінацію (17,9%) і дуже низьку кореляцію (0,1). Потрібно було визначити, які два твори в рядку належать до ліро-епосу (Офіційний звіт, 2024, с. 250). Пару "Мойсей" та "Енеїда" вибрали 41,9 % учасників, "Чари ночі" й "Баладу про соняшник" – 21,5 %, "Лісову пісню" й "Кавказ" – 14,3 %, "Заповіт" та "Ой летіла стріла" – 12,9 %, "Бджолу та Шершня" і "Катерину" – 9,4 %. Але водночас

тестове завдання не відділило учасників із різним рівнем навчальних досягнень і не узгодило результати його виконання із підсумковими балами, отриманими за весь тест.

Психометричний аналіз "шевченківських" тестових завдань, що потрапляли до сертифікаційних робіт з української літератури впродовж 2008–2021 і 2024 років, свідчить про серйозні проблеми шкільної літературної освіти. Більшість таких завдань виявилися складними для значної частини учасників ЗНО. Учні слабо орієнтуються в найкоротшій з усіх навчальних предметів програмі з української літератури, не читають поезій Шевченка, не вміють їх аналізувати, порівнювати з іншими художніми творами, виокремлювати важливі епізоди, розуміти авторську ідею, визначити літературний стиль поезії. Натомість вони намагаються вгадувати наосліп або даремно шукати спасенну відповідь в умові завдання. Часто їм бракує елементарної логіки, кмітливості, а то й здорового глузду. Минулорічне позиціонування української літератури як окремого, необов'язкового тесту вкрай негативно позначилося на його ролі й місці в системі шкільної освіти. Нехтування рідною літературою як могутнім чинником національно-патріотичного, морального виховання молоді становить безпосередню загрозу національній безпеці.

Список використаних джерел

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2008 р. (2008).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2009 р. (2009).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2010 р. (2010).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2011 р. (2011).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень загальноосвітніх навчальних закладів у 2012 р. (2012).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів у 2013 р. (2013).

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2014 році (2014). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, для осіб, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України в 2015 році (2015). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2016 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2016). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2017 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2017). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2018 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2018). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2019 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2019). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2020 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2020). Т. 2.

Офіційний звіт про проведення в 2021 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти (2021). Т. 2.

Офіційний звіт про результати НМТ у 2024 році (2024). Т. 2.

Шевченко, Т. (2001). *Повне зібрання творів: у 12 т. Т. 1: Поезія 1837–1847*. Наукова думка.

References

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2008 (2008) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2009 (2009) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2010 (2010) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2011 (2011) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2012 (2012) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of knowledge of graduates of general education institutions of Ukraine in 2013 (2013) [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of educational achievements of persons who expressed a desire to enter higher educational institutions of Ukraine in 2014 (2014). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the external independent assessment of learning outcomes obtained on the basis of complete general secondary education for persons who expressed a desire to enter higher educational institutions of Ukraine in 2015 (2015). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2016 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2016). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2017 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2017). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2018 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2018). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2019 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2019). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2020 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2020). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the 2021 external independent assessment of learning outcomes achieved on the basis of complete general secondary education (2021). Vol. 2 [in Ukrainian].

Official report on the results of the NMT in 2024 (2024). Vol. 2 [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (2001). *Complete works: in 12 vol. (Vols. 1–12). Vol. 1: Poetry 1837–1847*. Naukova dumka. [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 22.04.25

Прорецензовано / Revised: 02.10.25

Схвалено до друку / Accepted: 03.11.25

Valerii KORNIICHUK, DSc (Philol.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-2888-5352

e-mail: valerkor@ukr.net

Lviv Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

TARAS SHEVCHENKO'S POETRY IN PSYCHOMETRIC MEASUREMENT OF EXTERNAL INDEPENDENT ASSESSMENT (TO THE PROBLEM OF LITERARY EDUCATION AT SCHOOL)

The article, based on materials from official reports of the Ukrainian Center for Education Quality Assessment for 2008–2021 and 2024, traces the amplitude of the level of knowledge of Taras Shevchenko's poetry among students of secondary schools. The results of the test tasks showed serious problems with the study of lyrical and lyrical-epic works, in particular the poems "Haydamaki", "Dream" ("Everyone has their own fate..."), "Caucasus", the message "To the dead and to the living...", etc. Despite the fact that most of these tasks belonged to the optimal category, they turned out to be difficult for a significant number of applicants who were unable to correctly answer elementary questions. The author of the study

concluded that the participants in the external independent assessment were not sufficiently familiar with the short program on Ukrainian literature. They do not read or know how to analyze literary texts, cannot think logically, do not distinguish Shevchenko's poetry from other poetic works, and instead try to guess the correct answer. Since Ukrainian literature lost its status as a mandatory test, students' interest in this subject has sharply decreased, and it has ceased to be an important factor in the national-patriotic education of young people.

Keywords: *Taras Shevchenko, poetry, external independent assessment, Ukrainian literature, psychometry, testing.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.